

УДК 343.3/7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.25>

НОВЕЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Демидова Л.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник*

*Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса*

Національної академії правових наук України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1248-5001>

e-mail: d.l.n@ukr.net

Демидова Л.М. Новелізація положень Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Стаття присвячена аналізу новел, внесених протягом майже 22 років, починаючи з 1 вересня 2001 року, до Кримінального кодексу України в частині кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Аналіз охоплює три періоди, обрані за такими критеріями як стан соціально-політичної і воєнної ситуацій в Україні: перший період – з 1 вересня 2001 р по 31 грудня 2013 р; другий – 2014 р і до 23 лютого 2022 р; третій – з 24 лютого і до 1 червня 2023 р.

Акцентується увага на наукових здобутках харківської школи кримінального права, запроваджених при побудові Особливої частини Кодексу, зокрема її розділу IX. В узагальненому виді представлені результати встановлення мотивів змін до статей, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, їх значення для підвищення ефективності боротьби з кримінально-каранною поведінкою та недоліки таких новел. Презентовано авторське визначення шляхів подальшого удосконалення якості відповідних норм та практики їх застосування. Зауважено, що для підвищення рівня якості й ефективності боротьби з кримінальними правопорушеннями проти громадської безпеки доцільно системно вносити зміни до вказаного розділу, запроваджуючи принцип верховенства права з головним його елементом – юридичною визначеністю правових норм.

Зазначається, що належний рівень юридичної визначеності норм щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки необхідно досягти насамперед стосовно дефініцій стійких злочинних об'єднань (терористичної групи, терористичної організації, банди тощо) шляхом їх законодавчого визначення в Кодексі, а також продовжуючи удосконалення норм, що передбачають кримінальну відповідальність за терористичний акт і погрозу вчинення терористичного акту з урахуванням різного характеру і ступеня тяжкості таких діянь. Сформульовано низку інших пропозицій, що сприятимуть удосконаленню кримінально-правових заходів боротьби з посяганнями на громадську безпеку.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, громадська безпека як об'єкт кримінального правопорушення.

Demidova L. Novelisation of the provisions of the Criminal code of Ukraine on criminal offences against public security.

The article is devoted to the analysis of the amendments introduced during almost 22 years, starting from September 1, 2001, to the Criminal Code of Ukraine in the part of criminal responsibility for criminal offenses against public safety.

The analysis covers three periods, selected according to the following criteria: the state of the socio-political and military situation in Ukraine: the first period – from 1 September 2001 to 31 December 2013; the second – from 2014 to 23 February 2022; the third – from 24 February to 1 June 2023.

The author focuses on the scientific achievements of the Kharkiv School of Criminal Law introduced in the construction of the Special Part of the Code, in particular, its Section IX. The author summarises the results of establishing the motives for amendments to the articles establishing criminal liability for criminal offences against public safety, their importance for improving the effectiveness of combating criminal behaviour and the shortcomings of such novels.

The author's own definition of ways to further improve the quality of the relevant provisions and the practice of their application is presented. It is noted that in order to improve the quality and effectiveness of combating criminal offences against public security, it is advisable to systematically amend this section by introducing the rule of law principle with its main element – legal certainty of legal norms.

It is noted that an appropriate level of legal certainty of the rules on criminal offences against public security should be achieved primarily with regard to the definitions of persistent criminal associations (terrorist group, terrorist organisation, gang, etc.) by means of their legislative definition in the Code, and also by continuing to improve the rules providing for criminal liability for a terrorist act and a threat to commit a terrorist act, taking into account the different nature and severity of such acts. A number of other proposals have been formulated that will contribute to the improvement of criminal legal measures to combat encroachments on public safety.

Key words: criminal law, criminal liability, criminal offence, criminal offences against public security, public security as an object of a criminal offence.

Постановка проблеми. На шляху реалізації Україною євроінтеграційного курсу та продовження удосконалення діяльності всіх державних інституцій, що забезпечують правопорядок у державі, важливо здійснювати постійний аналіз стану законодавства про кримінальну відповідальність (далі – КК або КК України), зокрема щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Особливого значення це питання набуло в умовах воєнного стану за гострої необхідності забезпечення надійної безпеки суспільства від сучасних викликів.

Досягнення належного рівня якості і ефективності норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, неможливо без розуміння тих підвалів, що були закладені розробниками проєкту нового КК України 2001 року, а також законодавцем при його прийнятті. При цьому слід усвідомлювати ті мотиви, інші причини, що є підґрунтям для здійсненої новелізації відповідних норм або інших змін розділу IX Особливої частини КК України, а також системно здійснювати оцінку якості цих новел. Для цього потрібен науковий моніторинг змін до КК для усунення в подальшому ризиків необґрунтованої новелізації законодавства. І це має бути аналіз з комплексним підходом і тривалим часовим діапазоном вивчення якості новел, який би охоплював увесь період чинності КК, прийнятого на основі положень Конституції незалежної України.

Стан опрацювання цієї проблематики. Питання новелізації кримінального законодавства щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки розглядаються багатьма дослідниками залежно від обраного ними предмета наукового інтересу. Разом з тим в юридичній літературі бракує наукових публікацій за зазначеною темою з системним і комплексним аналізом і узагальненим синтезом результатів такої новелізації за весь період чинності КК 2001 року.

Метою статті є аналіз стану, а також причин і результатів новелізації змісту розділу IX Особливої частини КК України за період з набрання чинності цього Кодексу і до 1 червня 2023 року.

Виклад основного матеріалу. Злочини проти громадської безпеки в КК 2001 р на день набрання цим Кодексом чинності (1 вересня 2001 р.) вперше в історії українського кримінального законодавства) були об'єднані в окремому розділі Особливої частини – розділі IX (ст.ст. 255–270 КК). Таке рішення запроваджено законодавцем, зокрема з урахуванням результатів наукових досліджень переважно вчених харківської школи кримінального права, у першу чергу, В.П. Тихого і позиції членів робочої групи, яка працювала над проєктом КК, і майже 8 років керівником цієї групи був академік В.Я. Тацій.

Розділ IX Особливої частини КК України 2001 року сформовано за єдиним родовим об'єктом злочинних посягань, яким визнано на законодавчому рівні громадську безпеку, що і закріплено в назві цього розділу – «Злочини проти громадської безпеки» (на 1 вересня 2001 р.). Впровадження такого принципу при побудові Особливої частини нового законодавства України про кримінальну відповідальність було прогресивним рішенням та є показником рівня розвитку науки кримінального права України і наукової перемоги насамперед харківської школи кримінального права.

Суспільно значущими новелами нового КК 2001 р. (щодо розділу IX «Злочини проти громадської безпеки» його Особливої частини) і узагальненими індикаторами належного на той час рівня розвитку української науки кримінального права є такі:

1) впровадження системного підходу до розташування злочинів проти громадської безпеки, як вже зазначено, за принципом єдності родового об'єкту цих злочинів (ст.ст. 255–270 КК);

2) законодавче закріплення в зазначеному розділі обмеженої сукупності злочинних посягань на громадську безпеку (як безпосередній або основний безпосередній об'єкт відповідного злочину) із урахуванням насамперед підвищеної суспільної небезпечності (а) їх предметів, що характеризуються підвищеним ступенем небезпечності для невизначеного кола осіб (вогнепальною чи холодною зброєю, радіоактивними матеріалами, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями й т.д.) та (б) діянь у формі виготовлення, поводження, використання, зберігання, заволодіння тощо такими загальнонебезпечними предметами – ст.ст. 262–267 КК та інші, а також (в) діянь у формі нападу на об'єкти, де є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК);

3) здійснення вперше криміналізацію суспільно небезпечних діянь щодо створення та/або діяльності нових форм стійких злочинних об'єднань (злочинної організації – ст. 255 КК; воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК), а також діянь по створенню умов, що сприяють злочинній діяльності учасників злочинних організацій (ст. 257 КК). Крім того, бандитизм (ст. 257 КК) визнано злочином проти громадської безпеки;

4) визнання на законодавчому рівні діянь, що характеризуються високим рівнем суспільної небезпечності й пов'язані зі створенням (організацією) стійких форм злочинних об'єднань, закінченими злочинами вже на стадії готування до вчинення злочину (створення злочинної організації – ч. 1 ст. 255 КК, організація банди – ст. 257 КК, створення терористичної групи або терористичної організації – ч. 4 ст. 258 КК, створення не передбачених законами України воєнізованих формувань (ч. 1 ст. 260) або збройних формувань (ч. 2 ст. 260 КК));

5) впровадження заходів щодо терористичної діяльності з передбаченням у Кодексі ознак терористичного акту та інших форм такої діяльності, зокрема тих, що виражаються створенням терористичної групи або терористичної організації, керівництвом або участю в ній, а також іншим сприянням створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258 КК).

Крім того, 6) введення кримінальної відповідальності за порушення правил ввезення на територію України або транзит через її територію відходів або вторинної сировини без належного дозволу (ч. 1 ст. 268 КК) та речовин або матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення (ч. 2 зазначеної статті), а також за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі (ч. 1 ст. 270 КК) або, якщо таке порушення спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки (ч. 2 цієї статті).

Із урахуванням характеру і ступеню тяжкості злочинних посягань на громадську безпеку та їх наслідків, переважно такі злочини визнані тяжкими або особливо тяжкими.

Показником впровадження в КК 2001 року принципу гуманізації кримінальної відповідальності в КК 2001 року (на день його введення в дію – 1 вересня 2001 року) є розміщення в розділі IX Особливої частини цього Кодексу спеціальних норм про звільнення від кримінальної відповідальності за окремі види злочинів: передумови, умови та наслідки звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого 1) ч. 1 ст. 255 КК; 2) ч. 4 ст. 258 КК; 3) ч.ч. 1 або 2 ст. 260 КК; 4) ч.ч. 1 або 2 ст. 263 КК.

На 1 вересня 2001 року розділ IX Особливої частини КК України охоплював 15 статей. Станом на 1 червня 2023 р (майже через 22 роки чинності) їх кількість збільшилась на 13 статей.

Інші основні показники змін, внесених до розглядуваного розділу, можна презентувати таким чином:

1) без зміни залишилися 5 статей (кожна третя стаття): ст.ст. 257, 262, 264, 266, 268 КК;

2) до інших 22 статей станом на 1 червня 2023 р. внесено 23 зміни, причому двічі – до ст.ст. 267 (Законами України від 22 листопада 2008 р, 24 травня 2012 р), 269 (Законами України від 15 квітня 2008 р. і 22 листопада 2011 р.), 270 (Законами України від 21 листопада 2018 р. і 30 березня 2021 р.); тричі – ст.ст. 258 (Законами України від 21 вересня 2006 р., 7 жовтня 2014 р., 6 грудня 2019 р.); 259 (Законами України від 7 березня 2002 р., 7 червня 2012 р., 2 березня 2021 р.; чотири рази змінювалась редакція ст. 265 (Законами України від 15 квітня 2008 р., 5 липня 2012 р., 22 листопада 2018 р., 24 березня 2022 р.);

3) як вже зазначалось, загальна кількість статей в розділі збільшилась на 13 статей, що включені були вперше (ст.ст. 255-1, 255-2, 255-3, 258-1–258-6, 263-1, 265-1, 267-1, 270-1 КК). І переважна більшість цих статей на 1 червня 2023 року теж вже зазнала змін;

4) також системні й кардинальні зміни відбулися у зв'язку із запровадженням інституту кримінального проступку в українське кримінальне законодавство і набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року. Цим законом було змінено назву розділу IX Особливої частини КК: із назви «Злочини проти громадської безпеки» на назву «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» та були передбачені й інші новели.

Мотивами або підставами для здійснених змін були насамперед необхідність і доцільність виконання міжнародних зобов'язань і/або пошук ефективних заходів боротьби з новими або модернізованими злочинними проявами, а також інше удосконалення кримінального законодавства щодо впровадження принципу гуманізації кримінальної відповідальності або посилення такої відповідальності.

Узагальнено надамо характеристику заходів, що приймалися законодавцем із дня набрання чинності КК 2001 року стосовно злочинів (кримінальних правопорушень) проти громадської безпеки. Аналіз охоплює три періоди, обрані за такими критеріями як стан соціально-політичної і воєнної ситуацій в Україні: перший період – з 1 вересня 2001р. по 31 грудня 2013 р.; другий – 2014 р. і до 23 лютого 2022 р.; третій – з 24 лютого і до 1 червня 2023 р.

За перший період обраної періодизації новелізації кримінального законодавства щодо злочинних посягань на громадську безпеку відмічаємо системні зміни КК, що відбулися в 2006 і 2010 роках стосовно терористичної діяльності. Як вже відмічалось, у КК України, прийнятому Верховною Радою України (далі – ВРУ) 5 квітня 2001 р., передбачена ст. 258, яка містить кримінальну відповідальність за терористичний акт. У 2006 і 2010 роках український парламент, виконуючи міжнародні зобов'язання, вніс зміни до цієї статті, фактично роз'єднавши злочини, передбачені в різних її частинах, і розмістивши їх у самостійних нових статтях 258¹–258⁵ КК в оновленій редакції [1, с. 6]. При цьому в подальшому редакція низки статей, наприклад, ст.ст. 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації», 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту», 258-5 «Фінансування тероризму» КК була знову змінена Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»» від 18 травня 2010 року.

Останній вказаний Закон відповідає міжнародним зобов'язанням України в сфері боротьби з фінансуванням тероризму і він спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави шляхом визначення правового механізму протидії фінансуванню тероризму як соціальному явищу.

З метою посилення захисту населення від радіаційної небезпеки Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення правил радіаційної безпеки» від 19 квітня 2007 року до КК введено нову ст. 267-1 «Порушення вимог режиму радіаційної безпеки».

Ратифікація Україною Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму стала правовим підґрунтям для удосконалення КК з викладенням в новій редакції ч. 2 його ст. 265.

У 2002 і 2012 роках відбувався пошук і законодавче закріплення більш ефективних кримінально-правових засобів боротьби зі завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян (ст. 259 КК) із посиленням відповідальності за цей злочин. Так, Законом України «Про внесення змін до статті 259 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 7 червня 2012 року було передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від двох до шести років (ч. 1 ст. 259 КК) і в абзаці другому частини другої слово «двох» замінено словом «чотирьох», а слово «семи» – словом «восьми».

Разом з тим з метою гуманізації кримінальної відповідальності ВРУ був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 р, яким: а) абз. 2 ч. 2 ст. 263 викладено в новій редакції, а б) абз. 2 ч. 1 ст. 26 після слів «до двох років» доповнено словами «або обмеженням волі до двох років». Тобто покарання в зазначених статтях було значно послаблено, зокрема шляхом введення альтернативного основного покарання в виді обмеження волі до двох років за незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин.

2011 рік ознайменований прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» від на доповненням КК новою ст. 270¹ «Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства». Таке законодавче рішення пов'язано із запровадженням додаткових кримінально-правових заходів захисту об'єктів, що забезпечують життєдіяльність людей.

У 2012 році була складна соціальна ситуація щодо безконтрольного з боку державних органів поширення серед населення значної кількості загальнонебезпечних предметів підвищеної небезпеки, їх виготовлення та ремонт обумовлювала необхідність прийняття реальних рішень від законодавчого органу державної влади стосовно таких предметів, а саме в частині посилення кримінальної відповідальності носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу (ч. 2 ст. 263 КК). А також були наявні всі підстави для визнання окремих (самостійних) криміналізованих суспільно небезпечних діянням незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв. Тому відбулося доповнення Кодексу новою ст. 263-1 і передбаченням покарання за такі дії у виді позбавлення волі на строк від трьох до семи років (ч. 1 ст. 263¹ КК) і при вчиненні таких дій повторно або за попередньою змовою групою осіб, – позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років (її ч. 2) або їх вчиненні організованою групою, – позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років (ч. 3 вказаної статті).

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону праці та охорону надр» від 24 травня 2012 р. було незначно посилено покарання у виді штрафу за порушення правил поведіння з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами (замість покарання у виді штрафу до пятидесяти нмдг введено штраф від ста до двохсот нмдг).

Щодо другого періоду внесення змін до КК України в частині його розділу IX Особливої частини (2014 р. і до 23 лютого 2022 р.). З 2014 року в умовах окупації Криму і виходу з під контролю української влади частини території Луганської і Донецької областей до 23 лютого 2022 року у розділ IX Особливої частини КК України зазнали зміни 17 статей, а статті 258 і 270 – двічі, а також доповнено цій розділ 3-мя новими статтями (255-1–258-3). Останні новели по'язані із запровадження нових заходів боротьби зі злочинними спільнотами і злочинним впливом певних осіб.

За третій період з моменту початку війни внесено зміни до низки статей, зокрема ст. 263 (і це вже другі зміни вказаної статті з 2014 року). Новелізація кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за терористичні кримінальні правопорушення була продовжена 21 березня 2023 року. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом» передбачені такі зміни КК України:

1) у пункті 3 частини першої статті 96-3 та частині першій статті 96-9 цифри «258–258-5» замінено цифрами «258–258-6»;

2) статтю 258-4 викладено в такій редакції:

«Стаття 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму

1. Вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою, проходження навчання тероризму - караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб (крім проходження навчання тероризму) або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті в частині проходження навчання тероризму, якщо вона добровільно відмовилася від подальшої злочинної діяльності, повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла запобіганню або припиненню терористичної діяльності, пов'язаної із вчиненням нею злочином.

4. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені особою, яка здійснює злочинний вплив, або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», –

караються позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка. Під проходженням навчання тероризму в цій статті слід розуміти отримання особою інструкцій, включаючи набуття знань чи практичних навичок, від іншої особи щодо виготовлення або використання вибухових речовин, вогнепальної чи іншої зброї або шкідливих чи небезпечних речовин, або щодо інших специфічних методів чи засобів з метою здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною»;

3) абзац перший частини першої статті 258-5 викладено в редакції:

«1. Надання, збір чи зберігання будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або усвідомлення можливості того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією), або для організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), сприяння вчиненню терористичного акту, навчання тероризму, перетинання державного кордону України з терористичною метою, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій»;

4) доповнено новою статтею 258-6 такого змісту:

«Стаття 258-6. Перетинання державного кордону України з терористичною метою

1. Перетинання державного кордону України для здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною, –

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до шести років з конфіскацією майна або без такої.

2. Та сама дія, вчинена повторно або службовою особою з використанням свого службового становища, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені під час дії надзвичайного або воєнного стану, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна.

4. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно відмовилася від подальшої злочинної діяльності, повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла запобіганню або припиненню терористичної діяльності, пов'язаної із вчиненням нею злочином».

Цей закон набув чинності 28 квітня 2023 року.

Аналіз вищезазначених змін та чинної редакції Розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» Особливої частини КК (станом на 1 червня 2023 р) дозволяє констатувати наявність реальних заходів, здійснюваних ВРУ щодо удосконалення кримінально-правової охорони громадської безпеки в напрямках боротьби: 1) *із організованою злочинністю та терористичною діяльністю* (кримінальними правопорушеннями проти соціальних джерел загальнопідвищеної безпеки (створенням та діяльністю злочинних об'єднань: злочинної організації, не передбачених законами України воєнізованих або збройних формувань, діяльністю, що з ними пов'язана, а також зі злочинним впливом злодіїв в законі, зібранням представників злочинних організацій чи організованих груп – ст.ст. 255, 255-1–255-3, 256, 260 КК; терористичною діяльністю (статті 258, 258-1- 258-5, 258-6 КК); 2) *із кримінальними правопорушеннями проти інформаційно-психологічної безпеки (від інформаційної зброї)* – ст. 259 КК та 3) *проти безпеки деяких об'єктів* – ст. 261 КК, а також 4) *проти безпеки від предметів, що становлять загальнопідвищену небезпеку для оточення* – ст.ст. 263, 265, 266, 267, 269 КК, 5) *проти пожежної та техногенної безпеки* – ст. 270 КК [2, с. 323, 324].

В юридичній літературі протягом майже 22 років чинності КК України 2001 року відмічається прогресивність багатьох реалізованих законодавцем заходів в сфері кримінально-правової охорони громадської безпеки й разом з тим висловлюються критичні зауваження щодо якості й ефективності низки законодавчих новел, закріплених в Кодексі [3]. Наприклад, дослідники вказують на відсутність належної наукової обґрунтованості законодавчого підходу щодо бандитизму стосовно віку кримінальної відповідальності [4, с. 364, 365]. Так, відповідно до п. 2 ст. 22 КК України особи, що вчинили злочини у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності за бандитизм (ст. 257 КК

України), тобто законодавець визнав суб'єктом цього злочину особу зі зниженим віком кримінальної відповідальності.

З вищевказаного питання І.І. Радіонов обґрунтовує, що встановлення за вчинення злочину, передбаченого ст. 257 КК України «Бандитизм», кримінальної відповідальності осіб віком від 14 до 16 років не відповідає виробленим теорією кримінального права принципам встановлення за вчинення окремих злочинів зниженого віку кримінальної відповідальності [5, с. 14, 15]. Схожа аргументація щодо зниженого віку кримінальної відповідальності за вчинення терористичного акту наведена в інших монографічних роботах [1, с. 187, 188, 192].

В юридичних публікаціях відмічається необхідність подальшого удосконалення кримінальної відповідальності за створення або діяльність стійких злочинних об'єднань (злочинних організацій, злочинної спільноти, терористичних груп, терористичних організацій тощо). Крім того, вказується, що вчинення кримінальних правопорушень проти громадської безпеки в умовах воєнного стану залишилося поза увагою законодавця як обставина, що обтяжує кримінальну відповідальність як вчинення багатьох цих кримінальних правопорушень насамперед стосовно організованих форм злочинної діяльності, терористичних проявів і діянь, пов'язаних із загальнонебезпечними предметами об'єктами підвищеної небезпеки (зброї, радіоактивних матеріалів, вибухових речовин тощо; об'єктів, де знаходяться такі небезпечні предмети).

Також науковці вказують на недостатню визначеність і повноту криміналізації посягань на певні об'єкти критичної інфраструктури, що забезпечують життєдіяльність населення (приміром об'єкти енергозабезпечення, зв'язку і телекомунікації) [6, с. 55–61]. На думку дослідників, потребує уваги й обґрунтованість закріплення в КК санкцій за вчинення кримінальних правопорушень. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом продовження досліджень з урахуванням системних результатів наукових пошуків Ю.А. Пономаренком та інших вчених [7]. Перелік таких зауважень і пропозицій можна продовжити.

Слід зазначити, що в судовій практиці спостерігаються значні труднощі в кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки насамперед щодо кримінальних правопорушень, вчинених в складі стійких злочинних об'єднань (злочинної організації, злочинної спільноти, банди терористичної групи або терористичної організації тощо) [1, с. 227–229]. Різні підходи судів до визначення ознак терористичних злочинів, що порушує законні права осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні таких кримінальних правопорушень, та осіб, визнаних потерпілими від певних терористичних кримінальних правопорушень. Крім того, суди неоднозначно тлумачать ознаки кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 263, 265 щодо змісту правової конструкції «без передбаченого законом дозволу» тощо. Це призводить до порушення принципу верховенства права у зв'язку з недосягненням юридичної визначеності певним норм.

Висновки. Наведені результати вивчення, аналізу причин, тенденцій і результатів новелізації норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (розділ IX Особливої частини КК України), дозволяє висловити такі узагальнені міркування:

1. У цілому зміст зазначеного розділу Кодексу є дієвим правовим підґрунтям для кримінально-правової охорони громадської безпеки в умовах сучасних загроз.

2. Для подальшого удосконалення якості й ефективності боротьби з кримінальними правопорушеннями проти громадської безпеки доцільно системно вносити зміни до вказаного розділу, запроваджуючи принцип верховенства права з головним його елементом – юридичною визначеністю правових норм.

3. Належний рівень юридичної визначеності норм щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки необхідно досягти насамперед стосовно

дефініцій стійких злочинних об'єднань (терористичної групи, терористичної організації, банди тощо) шляхом їх законодавчого передбачення в Кодексі, а також продовжуючи удосконалення норм, що передбачають кримінальну відповідальність за терористичний акт і погрозу вчинення терористичного акту з урахуванням різного характеру і ступеня тяжкості таких діянь.

4. Необхідна повна і точна криміналізація суспільно небезпечних діянь, що пов'язані з об'єктами критичної інфраструктури насамперед в енергетичній та інших сферах, що забезпечують життєдіяльність людей, зокрема їх захист.

І цей перелік та шляхи вирішення окреслених питань можна продовжувати, що і планується презентувати в наступних публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Демидова Л.М., Попович О.С. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: терористичний акт: *монографія*; за заг. ред. Л.М. Демидової. Харків: Право, 2021. 400 с.
2. Демидова Л.М., Тихий В.П. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. *Кримінальне право України. Особлива частина: підручник* / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 768 с.
3. Демидова Л.М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації.: *монографія*. Харків: Вид-во ФОП Н. М. Вапнярчук, 2005. 240 с.
4. Демидова Л.М., Невідома Н.В. Питання кримінальної відповідальності за злочини, вчинені організованою групою. *Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування* : монографія / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, Л.М. Демидова та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, Л.М. Демидової. Харків: Право, 2017. 400 с.
5. Радіонов І.І. Кримінальна відповідальність за бандитизм: *автореф. дис. ... канд. юрид. наук*. Харків. 19 с.
6. Демидова Л.М. Охорона громадської безпеки в умовах воєнного стану: проблеми новелізації кримінального законодавства та судової практики. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні*: матеріали міжнар. наук. конф., (м. Харків, 5 трав. 2022 р). Харків: Право, 2022. С. 55–61.
7. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень: *монографія*. Харків: Право, 2020. 720 с.